

Immateriële vaste activa bij overnames in de technologie- en telecommunicatiesector

Auke de Bos

SAMENVATTING De invoering van IFRS heeft grote gevolgen gehad voor de beursgenoteerde ondernemingen. Hierna wordt verslag gedaan van een jaarrekeningonderzoek over de jaren 2005 en 2006 naar de toepassing van IFRS 3 in de technologie- en telecommunicatiesector in Europa. Immateriële vaste activa worden steeds frequenter onderkend. Immateriële vaste activa spelen een belangrijke rol bij overnames. De waarderingen tegen reële waarde en de gehanteerde afschrijvingsperioden geven een divers beeld. Verdere standaardisering van de waardering van immateriële vaste activa en van de gehanteerde afschrijvingsperioden is wenselijk en nastrevenswaardig. Alleen hierdoor komt deze belangrijke post beter tot zijn recht in de jaarrekening.

RELEVANTIE VOOR DE PRAKTIJK Een adequate verwerking van een overname in de jaarrekening van de overnemende onderneming is een complex vraagstuk dat regelmatig in de praktijk voorkomt. In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de bestaande praktijk en het biedt bestuurders en controllers inzicht in de wijze waarop andere ondernemingen met deze problematiek omgaan.

Prof. dr Auke de Bos RA is hoogleraar Bedrijfseconomie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en partner bij Ernst & Young Accountants. Dank is verschuldigd aan Yvette van 't Hof die haar scriptie over dit onderwerp heeft geschreven en het empirische materiaal heeft verzameld.

1 Inleiding

Met ingang van 2005 zijn beursgenoteerde ondernemingen verplicht om IFRS in hun geconsolideerde jaarrekening toe te passen. Hierna wordt ingegaan op de toepassing van een specifieke standaard, te weten IFRS 3 Bedrijfscombinaties. Deze standaard komt aan de orde in paragraaf 2. Kenmerkend hiervoor is dat in het geval van een overname alle verkregen activa en verplichtingen dienen te worden opgenomen in de balans van de overnemende partij tegen reële waarde. Ook activa die in het verleden niet werden geactiveerd, maar voldoen aan de activeringscriteria, dienen te worden gewaardeerd door de overnemende partij. Voor de praktijk betekent dit dat meer dan voorheen gekeken moet worden naar wat er gekocht wordt en wat hier de waarde van is. Bij de meeste overnames wordt dan ook een zogenoemde 'purchase price allocation' gemaakt; hierbij wordt de verkrijgingsprijs verdeeld over de onderliggende activa en verplichtingen en wat resteert, is de goodwill. De goodwill is derhalve een saldopost waar ook de immateriële vaste activa zijn uitgehaald. In IFRS 3 zijn voorbeelden gegeven van immateriële vaste activa die voor activering in aanmerking komen. Deze voorbeelden worden besproken in paragraaf 3. Vervolgens wordt in paragraaf 4 verslag gedaan van een praktijkonderzoek onder Europese ondernemingen in de technologie- en telecommunicatiesector. De jaarverslagen van twee achtereenvolgende jaren zijn onderzocht, namelijk 2005 en 2006. De verwachting is dat ondernemingen steeds meer immateriële vaste activa onderkennen, aangezien zij steeds beter in staat zullen zijn, als gevolg van de opgedane ervaringen, om immateriële vaste activa bij een overname afzonderlijk te waarderen. Het artikel sluit af met de belangrijkste bevindingen en enkele concluderende opmerkingen (paragraaf 5).

2 IFRS 3

IFRS 3 heeft betrekking op de verwerking van de zogenoemde bedrijfscombinaties ('business combinations'). IFRS omschrijft een bedrijfscombinatie als het bijeenbrengen van afzonderlijke eenheden of ondernemingen in één verslaggevingseenheid (IFRS 3.4). In het geval van een samenvoeging van ondernemingen werd voor de verwerking in de jaarrekening traditioneel onderscheid gemaakt tussen een overname en een samensmelting van belangen. IFRS 3 hanteert dit onderscheid echter niet meer, volgens IFRS dient in alle gevallen van een bedrijfscombinatie steeds een overnemende en een overgenomen partij te worden geïdentificeerd; samensmelting van belangen (of 'pooling of interests') wordt niet langer als een vorm van bedrijfscombinatie erkend. Van een **overname** is sprake indien een rechtspersoon (direct of indirect) de beschikkingsmacht verkrijgt over het vermogen (activa/passiva) en de activiteiten van de overgenomen partij (IFRS 3.17).

Bij elke bedrijfscombinatie zijn de volgende vragen relevant.

1 Welke partij is aan te merken als de verkrijgende partij?

Dit is de partij die de overige bij de bedrijfscombinatie betrokken partijen beheerst (beschikkingsmacht heeft) (IFRS 3.17).

2 Hoeveel bedraagt de verkrijgingsprijs?

De verkrijgingsprijs is het geldbedrag (of equivalent daarvan) dat overeengekomen is voor de verkrijging van de overgenomen partij vermeerderd met eventuele kosten die direct toerekenbaar zijn aan de overname (IFRS 3.24)¹.

3 Welke te identificeren activa en schulden worden er gekocht ('purchase price allocation')?

Een balanspost wordt afzonderlijk opgenomen indien het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de verkrijgende partij zullen vloeien dan wel dat de afwikkeling resulteert in een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergt; en de reële waarde ervan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Onder de identificeerbare activa en verplichtingen kunnen ook activa en verplichtingen zijn begrepen die voorheen niet op de balans van de overgenomen partij voorkwamen, zoals bijvoorbeeld ontwikkelde immateriële vaste activa en latente belastingvorderingen uit hoofde van verliescompensatie. Met name verkregen immateriële vaste activa zullen centraal staan.

4 Wat zijn de reële waarden ('fair value') van de gekochte immateriële vaste activa?

Basis voor betrouwbare reële waarden bieden genoteerde prijzen in een actieve markt; een gangbare biedprijs of de prijs van de meest recente gelijksoortige transactie. Bij het ontbreken van een actieve markt moet een zogenoemde 'arm's length price' worden bepaald. Een prijs die tot stand komt tussen twee goed geïnformeerde partijen. Soms zijn technieken beschikbaar om de reële waarde op indirecte wijze te bepalen, zoals discontering van toekomstige kasstromen die door het actief worden gegenereerd en benchmarkbenaderingen (IAS 38.41). Indien een voldoende betrouwbare vaststelling van de verkrijgingsprijs of de reële waarde van een bij fusie of overname verkregen immaterieel vast actief niet mogelijk is, wordt dat actief niet als afzonderlijk vast actief in de jaarrekening opgenomen. Het desbetreffende actief wordt dan geacht te zijn begrepen in de goodwill (IAS 38.34-37).

5 Hoe ziet de vervolgwaardering eruit?

Bij eerste waardering dient de waardering van een immaterieel vast actief plaats te vinden tegen kostprijs, zijnde verkrijgings- of vervaardigingsprijs, hetgeen de reële waarde is op dat moment (IAS 38.24). IFRS laat onder voorwaarden óók reële waarde (na aftrek van eventuele amortisatie en bijzondere waardeverminderingen) als vervolgwaardering toe (IAS 38.75-87). Deze voorwaarden zijn:

- het actief was vanaf het moment van verkrijging opgenomen tegen kostprijs; en
- voor het actief bestaat een liquide markt (IAS 38.75).

IFRS noemt als voorbeelden van immateriële vaste activa met een actieve markt: taxilicenties, visrechten en productiequota (IAS 38.78). Voor de volgende categorieën van immateriële vaste activa wordt, vanwege het unieke karakter van de desbetreffende activa en het relatief geringe aantal transacties in deze categorieën, verondersteld dat hiervoor géén actieve markt kan functioneren (IAS 38.78): merknamen, kranten, muziek- en filmrechten, patenten en dergelijke. Dit betekent dan dat de waardering op verkrijgings- of vervaardigingsprijs de enige toegelaten grondslag is (IAS 38.81).

6 Dient er op de onderkende immateriële vaste activa te worden afgeschreven?

IAS 38 kent systematische afschrijvingen en verplicht om niet systematisch af te schrijven in de situatie van een onbepaalbare economische gebruiksduur. Indien volgens IFRS de economische levensduur bepaalbaar is, dient de afschrijving van immateriële vaste activa stelselmatig te geschieden op basis van de geschatte

economische levensduur (IAS 38.88/89/97). Voor bepaalde immateriële vaste activa die sterk vergelijkbaar zijn met goodwill (zoals merken en uitgave-rechten) wordt door IFRS gesteld dat deze een onbepaalde levensduur hebben, hetgeen betekent dat geen sprake is van systematische afschrijving (IAS 38.107). In plaats daarvan wordt jaarlijks getoetst of er sprake is van een bijzondere waardevermindering ('impairment test'). Indien gebeurtenissen of omstandigheden daar aanleiding toe geven, moet deze test vaker worden uitgevoerd. Periodiek dient te worden nagegaan of er nog immer sprake is van een onbepaalde economische levensduur (IAS 38.109). Indien van een immaterieel actief op enig moment de economische levensduur wel bepaalbaar wordt, dient vanaf dat moment amortisatie plaats te vinden en dient deze wijziging conform de regelgeving voor schattingsverschillen te worden verwerkt.

3 Soorten immateriële vaste activa

IAS 38.8 definieert een immaterieel actief als volgt: 'Een immaterieel actief is een te identificeren niet-monetair actief zonder fysieke gedaante' (IAS 38.8). Uit de definitie blijkt dat een immaterieel vast actief identificeerbaar moet zijn. Onder identificeerbaarheid wordt verstaan:

- het kunnen beschikken over de specifieke toekomstige economische voordelen van het actief los van de met andere activa samenhangende toekomstige economische voordelen (aangeduid als economische separeerbaarheid, deze separeerbaarheid zal vaak samen gaan met de juridische separeerbaarheid); of
- indien een actief ontstaat uit contractuele of andere juridische rechten, ongeacht of deze rechten daadwerkelijk kunnen worden overgedragen of daadwerkelijk kunnen worden afgesplitst van andere rechten en verplichtingen² (aangeduid als juridische separeerbaarheid).

Indien niet is voldaan aan de eis van identificeerbaarheid is er geen sprake van een afzonderlijk immaterieel actief, maar van goodwill (die overigens in de balans wel onder de immateriële vaste activa wordt geclassificeerd).

In de bijlage bij IFRS 3 worden voorbeelden gegeven van items die voldoen aan de definitie van een immaterieel actief. Deze voorbeelden zijn niet limitatief. Er wordt een vijftal categorieën onderkend, te weten:

- A Aan marketing gerelateerde immateriële vaste activa
- B Klantgerelateerde immateriële vaste activa
- C Aan artistieke uitingen gerelateerde immateriële vaste activa

- D Op contracten gebaseerde immateriële vaste activa
- E Op technologie gebaseerde immateriële vaste activa

Elk van de bovenstaande categorieën zal nader worden besproken aan de hand van de tekst van de voorbeelden bij IFRS 3.

Ad A. Aan marketing gerelateerde immateriële vaste activa

Denk hierbij aan:

- 1 Handelsmerken, merknamen, dienstmerken, collectieve merken en kwaliteitsmerken;
- 2 Internetdomeinnamen;
- 3 Handelsuitingen (unieke kleur, vorm of uniek verpakkingsontwerp);
- 4 Opmaak van de krantenkoppen;
- 5 Concurrentiebedingen.

Alle bovenstaande merken genoemd onder 1 kunnen wettelijke bescherming genieten en daarmee voldoen aan het juridische separeerbaarheids criterium. Indien er geen juridische bescherming bestaat, zal een merk veelal voldoen aan het economische separeerbaarheids criterium. Geregistreerde internetdomeinnamen zullen aan het juridische separeerbaarheids criterium voldoen. Voor de overige subcategorieën zal de economische separeerbaarheid vastgesteld dienen te worden.

Ad B. Klantgerelateerde immateriële vaste activa

Denk hierbij aan:

- 1 Klantenlijsten; een klantenlijst bestaat uit informatie over klanten, zoals hun naam en adresgegevens;
- 2 Nog te verwerken opdrachten of productie; de opdrachten en productie die nog verwerkt dient te worden kan een waarde in zich dragen. Bijvoorbeeld indien niet alle verkoopcontracten zijn verwerkt;
- 3 Klantencontracten en de daaruit voortvloeiende klantenrelaties;
- 4 Niet-contractuele klantenrelaties.

Een klantenlijst zal normaliter aan het economische separeerbaarheids criterium voldoen. Dit is overigens niet het geval indien de voorwaarden ten aanzien van vertrouwelijkheid of andere overeenkomsten het een onderneming onmogelijk maken informatie omtrent haar klanten te verkopen, leasen of anderszins uit te wisselen. De achterstand in de verwerking van opdrachten of productie voldoet aan het juridische separeerbaarheids criterium, zelfs indien de koop- of verkoopovereenkomst kan worden opgezegd. Klantencontracten en de daaraan gerelateerde klantenrelaties die in een bedrijfscombinatie worden verworven,

voldoen aan het juridische separeerbaarheids criterium. Dit geldt zelfs indien het als gevolg van contractuele bepalingen omtrent vertrouwelijkheid of anderszins onmogelijk is om een contract afzonderlijk van de verworven onderneming te verkopen of over te dragen.

Als een in een bedrijfscombinatie verworven klantenrelatie niet voortvloeit uit een contract, dan geldt die relatie als een immaterieel actief indien zij aan het economische separeerbaarheids criterium voldoet.

Ad C. Aan artistieke uitingen gerelateerde immateriële vaste activa

- 1 Toneelstukken, opera's en balletten;
- 2 Boeken, tijdschriften, kranten en andere literaire werken;
- 3 Muziekwerken zoals composities, songteksten en reclamedeuntjes;
- 4 Afbeeldingen en foto's;
- 5 Video- en audiovisueel materiaal, waaronder films, muziekvideo's en televisieprogramma's.

De belangrijkste juridische bescherming van aan artistieke uitingen gerelateerde activa is het auteursrecht. Auteursrechten kunnen hetzij in hun geheel via cessie hetzij gedeeltelijk via licentieovereenkomsten worden overgedragen. Een onderneming kan een aan een auteursrecht verbonden immaterieel actief en daarmee verband houdende cessies of licentieovereenkomsten als een immaterieel actief in aanmerking nemen, mits hun economische levensduur vergelijkbaar is.

Ad D. Op contracten gebaseerde immateriële vaste activa

Denk hierbij aan:

- 1 Licentie- en royaltyovereenkomsten;
- 2 Reclame-, bouw-, management-, diensten- of toeleveringscontracten;
- 3 Leaseovereenkomsten;
- 4 Bouwvergunningen;
- 5 Franchiseovereenkomsten;
- 6 Exploitatie- en uitzendrechten;
- 7 Gebruiksrechten zoals bevoegdheden ter zake van boorwerkzaamheden, water, lucht, mineralen, houtkap en routes;
- 8 Dienstencontracten, zoals met betrekking tot de diensten van beleggingen;
- 9 Arbeidsovereenkomsten die vanuit het gezichtspunt van de werkgever voordelig zijn daar de prijs van die contracten onder hun actuele marktwaarde ligt.

Ad E. Op technologie gebaseerde immateriële vaste activa

Denk hierbij aan:

- 1 Gepatenteerde technologie;
- 2 Computersoftware en 'mask works';

3 Niet-gepatenteerde technologie;

4 Databases;

5 Bedrijfsgeheimen, zoals geheime formules, processen of recepten.

Indien computersoftware en programmaformats die in een bedrijfscombinatie zijn verworven wettelijk zijn beschermd, bijvoorbeeld door een patent of auteursrecht, dan voldoen zij aan het juridische separeerbaarheids criterium. 'Mask works' betreft software die in de vorm van een reeks sjablonen of geïntegreerd schakelschema permanent is opgeslagen op een alleen-lezen geheugenchip. 'Mask works' kunnen wettelijke bescherming genieten. Wettelijk beschermde 'mask works' die in een bedrijfscombinatie zijn verworven voldoen eveneens aan het juridische separeerbaarheids criterium. Databases zijn verzamelingen van doorgaans in elektronische vorm (bijvoorbeeld op computerschijven of in computerbestanden) opgeslagen informatie. Een database met originele werken van een auteur kan auteursrechtelijke bescherming genieten. Indien een in een bedrijfscombinatie verworven database auteursrechtelijk is beschermd, voldoet hij aan het juridische criterium om als immaterieel actief te worden aangemerkt. Indien databases geen auteursrechtelijke bescherming genieten, maar geheel of gedeeltelijk kunnen worden uitgewisseld met, of worden geleast of in licentie worden uitgegeven aan anderen, dan voldoet de verworven database aan het economische separeerbaarheids criterium. Bedrijfsgeheimen kunnen wettelijke bescherming genieten, dan voldoet dat actief aan het juridische criterium. In andere gevallen vallen bedrijfsgeheimen uitsluitend onder de definitie van een immaterieel actief als aan het economische separeerbaarheids criterium is voldaan, wat doorgaans het geval zal zijn.

4 Praktijk

4.1 Onderzochte ondernemingen

Er is in deze studie gekozen om genoteerde Europese ondernemingen uit de technologie- en telecommunicatiesector te onderzoeken, omdat dit waarschijnlijk sectoren zijn waar veel van de hierboven besproken immateriële vaste activa een rol spelen. De ondernemingen zijn geselecteerd met behulp van de Dow Jones STOXX TMI Sector Indices. In totaal zijn 155 jaarverslagen onderzocht over de jaren 2005 en 2006. In deze 155 jaarverslagen maken 89 ondernemingen melding van één of meer overnames, 43 in 2005 en 46 in 2006. Door de 58 ondernemingen in de sector telecommunicatie werden 90 overnames gedaan en de 31 ondernemingen in de technologiesector deden 189 overna-

mes. Dit betekent dat in de technologiesector relatief meer overnames plaatsvinden. Van iets meer dan tweederde van deze overnames (188 van de 279) waren individuele gegevens beschikbaar per overgenomen bedrijf, die benodigd waren voor het onderzoek, het betreft informatie met betrekking tot de verkrijgingsprijs, de goodwill en de waarde van de immateriële vaste activa. Dit resulteerde voor de technologiesector in 57 bruikbare overnames in 2005 en 68 in 2006. Voor de telecommunicatiesector waren dit 32 respectievelijk 31 bruikbare overnames.

Tabel 1 Overzicht van het aantal ondernemingen in de technologie- en de telecommunicatiesector dat gedurende 2005 en 2006 één of meer overnames deed

	Technologiesector	Telecommunicatiesector	Totaal
2005	28	15	43
2006	30	16	46
Totaal	58	31	89

Tabel 2 Overzicht van het aantal overnames waarbij afzonderlijke informatie beschikbaar was

	Technologiesector	Telecommunicatiesector	Totaal
2005	57	32	89
2006	68	31	99
Totaal	125	63	188

In bijlage 1 is een lijst opgenomen met de onderzochte ondernemingen.

4.2 Resultaten van het jaarverslagenonderzoek

In het jaarverslagenonderzoek is stilgestaan bij de volgende vragen:

- Welke immateriële vaste activa worden bij overnames onderkend?
- Wat is de verhouding tussen goodwill en immateriële vaste activa?

- In hoeverre vinden reële waardeaanpassingen plaats bij een overname?
- Op welke wijze wordt de reële waarde van immateriële vaste activa bepaald?
- Over welke periode worden immateriële vaste activa afgeschreven?

De algemene verwachting was dat ondernemingen steeds meer immateriële vaste activa onderkennen, aangezien zij steeds beter in staat zullen zijn, als gevolg van de opgedane ervaringen, om immateriële vaste activa bij een overname afzonderlijk te waarderen.

4.2.1 Soorten immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa in de technologiesector

Van de 125 overnames die binnen de technologiesector hebben plaatsgevonden is nagegaan in hoeverre de hiervoor onderkende immateriële vaste activa voorkomen (genoemde categorieën volgens IFRS 3). Daarnaast is een categorie 'overig' gehanteerd voor de immateriële vaste activa die niet goed in te delen waren. De resultaten zijn weergegeven in tabel 3.

In onderstaande tabel is duidelijk te zien dat het grootste gedeelte (35,29% respectievelijk 40%) voor zowel 2005 als 2006 is toe te rekenen aan de op technologie gebaseerde immateriële vaste activa. Het betreffen voornamelijk software, gekochte onderzoek- en ontwikkelingsactiviteiten en technologieën. Op de tweede plaats komen de klantgerelateerde immateriële vaste activa, het betreffen met name klantenrelaties en klantencontracten. Op de derde plaats komen de op contracten gebaseerde immateriële vaste activa, het betreffen diverse contracten en licenties. Op de vierde plaats komen de marketing gerelateerde immateriële vaste activa, het betreffen met name merken. Artistieke uitingen spelen in zijn geheel geen rol.

Immateriële vaste activa in de sector telecommunicatie

Ook van de 63 overnames die plaatsvonden in de sector telecommunicatie is gekeken naar het aantal

Tabel 3 Verdeling van immateriële vaste activa in de technologiesector naar hoofdklassen

	2005		2006		Totaal	
	Aantal	Procent	Aantal	Procent	Aantal	Procent
A. Aan marketing gerelateerde immateriële vaste activa	9	13,24%	15	13,64%	24	13,48%
B. Klantgerelateerde immateriële vaste activa	16	23,53%	33	30,00%	49	27,53%
C. Aan artistieke uitingen gerelateerde immateriële vaste activa	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
D. Op contracten gebaseerde immateriële vaste activa	10	14,71%	0	0,00%	10	5,62%
E. Op technologie gebaseerde immateriële vaste activa	24	35,29%	44	40,00%	68	38,20%
F. Overig	9	13,24%	18	16,36%	27	15,17%
	68	100,00%	110	100,00%	178	100,00%

Tabel 4 Verdeling van immateriële vaste activa in de telecommunicatiesector naar hoofdklassen

	2005		2006		totaal	
A. Aan marketing gerelateerde immateriële vaste activa	11	15,71%	6	8,11%	17	11,81%
B. Klantgerelateerde immateriële vaste activa	15	21,43%	17	22,97%	32	22,22%
C. Aan artistieke uitingen gerelateerde immateriële vaste activa	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
D. Op contracten gebaseerde immateriële vaste activa	22	31,43%	28	37,84%	50	34,72%
E. Op technologie gebaseerde immateriële vaste activa	9	12,86%	12	16,22%	21	14,58%
F. Overig	13	18,57%	11	14,86%	24	16,67%
	70	100,00%	74	100,00%	144	100,00%

keren dat bepaalde immateriële vaste activa worden onderkend. In de telecommunicatiesector ziet de verdeling van de immateriële vaste activa er dan als in tabel 4.

Binnen deze sector is het grootste gedeelte (31,43% respectievelijk 37,84%) van de immateriële vaste activa, voor zowel 2005 als 2006, toe te rekenen aan immateriële vaste activa gebaseerd op contracten. Het betreffen met name licenties met betrekking tot bijvoorbeeld GSM, wireless operatie. Op de tweede plaats staan de immateriële vaste activa welke aan klanten gerelateerd zijn, net zoals in de technologiesector betreffen het voornamelijk klantencontracten en klantenrelaties. De marketing gerelateerde immateriële vaste activa komen op de derde plaats. De op technologie gebaseerde immateriële vaste activa spelen veel minder een rol dan in de technologiesector. Overigens komt software het meest frequent voor.

Zowel in de technologie- als de telecommunicatiesector is het aantal geïdentificeerde immateriële vaste activa toegenomen (van 68 naar 110 en van 70 naar 74).

4.2.2 Verhouding van de goodwill ten opzichte van de immateriële vaste activa

In het onderzoek is gekeken naar de verhouding tussen goodwill en immateriële vaste activa. Deze verhouding geeft aan hoeveel keer de gekochte goodwill groter is dan de immateriële vaste activa. Zoals in de inleiding aangegeven, is het te verwachten dat als gevolg van het meer frequent onderkennen van immateriële vaste activa, en dus door de opgedane ervaringen, de goodwill gaat dalen. Kortom, de verwachting is een daling van de verhouding van de goodwill ten opzichte van de immateriële vaste activa.

Wanneer er gekeken wordt naar de verhouding tussen de goodwill en de immateriële vaste activa bij een overname in de technologiesector is deze 2,99 voor 2005 en 4,30 voor 2006³. Dit blijkt een significant verschil te zijn ($t = 1,69$ en $p < 0,1$). De verhouding goodwill ten opzichte van de immateriële vaste activa stijgt in tegenstelling tot de door ons verwachte daling.

Tabel 5 Gemiddelde verhoudingen van de goodwill t.o.v. de immateriële vaste activa voor de technologie- en de telecommunicatiesector gedurende 2005 en 2006

	Technologie	Telecommunicatie	Totaal
2005	2,99 (n = 26)	2,21 (n = 18)	2,51
2006	4,30 (n = 36)	1,99 (n = 19)	3,45
Totaal gemiddeld	3,75	2,06	3,04

De verhouding van de goodwill ten opzichte van de immateriële vaste activa bij een overname in de telecommunicatiesector is 2,21 in 2005 en 1,99 in 2006⁴. Hier wordt de verwachte daling bevestigd, echter deze is niet significant ($t = 0,45$ en $p > 0,1$).

De gemiddelde verhouding van de goodwill ten opzichte van de immateriële vaste activa is in de technologiesector gestegen en in de sector telecommunicatie gedaald. Ook het totale gemiddelde over beide sectoren is, tegen de verwachting in, gestegen. Blijkbaar spelen hier andere zaken, zoals bijvoorbeeld de aard van de overgenomen onderneming, en zijn waarschijnlijk hier hoge toekomstige winsten aanwezig die niet zijn toe te rekenen aan de onderliggende activa.

4.2.3 Omvang van de reële waardeaanpassingen

In het onderzoek is ook gekeken naar welk deel van de totale reële waardeaanpassing betrekking heeft op de reële waardeaanpassing van de immateriële vaste activa. Door de opgedane ervaringen van ondernemingen verwachten wij een stijging van deze aanpassingen.

In de technologiesector varieert het percentage van de reële waardeaanpassing dat betrekking heeft op de immateriële vaste activa in 2005 van 20,44 procent tot 516,07 procent. In 2006 varieert deze aanpassing van 2,53 procent tot 279,93 procent. In de sector telecommunicatie varieert het percentage van de reële waardeaanpassing met betrekking tot immateriële vaste activa tussen 0,00 procent en 514,11 procent. In 2006 is dit tussen 28,52 procent en 539,27 procent.

De gemiddelde reële waardeaanpassingen per sector

Tabel 6 Gemiddelde percentages van de reële waarde-aanpassing m.b.t. immateriële vaste activa als percentage van de totale reële waardeaanpassing voor de technologie- en de telecommunicatiesector gedurende 2005 en 2006

	Technologie	Telecommunicatie	Totaal
2005	126,68%	128,64%	127,43%
2006	114,92%	137,37%	124,40%
Totaal	120,80%	133,38%	125,86%

Tabel 7 Methodes gebruikt bij de bepaling van reële waarden van immateriële vaste activa

Waardering immateriële vaste activa	
o.b.v. beschikbare marktprijs	10,99%
o.b.v. marktprijzen van soortgelijke activa bij vergelijkbare transacties	3,66%
o.b.v. indirecte schattingsmethoden (meestal kasstromen)	66,49%
o.b.v. een andere manier	2,09%
o.b.v. een combinatie van bovenstaande manieren	16,75%
	99,98%

Tabel 8 Gehanteerde economische levensduren

	Gehanteerde economische levensduur
A. Aan marketing gerelateerde immateriële vaste activa:	Uiteenlopende levensduur, over het algemeen tussen de 2-20 jaar Kortste periode: 1-2 jaar Langste periode: niet systematisch afschrijven
B. Klantgerelateerde immateriële vaste activa:	Uiteenlopende levensduren, over het algemeen tussen de 2-10 jaar Kortste periode: 1-2 jaar Langste periode: 3-15 jaar
C. Op contracten gebaseerde immateriële vaste activa	Uiteenlopende levensduren, over het algemeen tussen de 2-20 jaar Kortste periode: 1-5 jaar Langste periode: 3-25 jaar
D. Op technologie gebaseerde immateriële vaste activa	Uiteenlopende levensduren, over het algemeen tussen de 2-10 jaar Kortste periode: 1-5 jaar Langste periode: 1-25 jaar

en in totaal, en per jaar zijn weergegeven in de bovenstaande tabel 6⁵. Geen van de verschillen tussen 2005 en 2006 is significant.

Uit de genoemde tabel volgt dat de reële waardeaanpassingen als gevolg van immateriële vaste activa een belangrijke rol spelen. De percentages zijn zelfs hoger dan 100 procent. Dit komt doordat de totale reële

waardeaanpassing het saldo is van de aanpassing aan de debetkant en de creditkant van de balans. Stel dat er reële waardeaanpassing plaatsvindt van 100 als gevolg van het onderkennen van immateriële vaste activa, maar gelijktijdig vindt er een negatieve reële waardeaanpassing van bijvoorbeeld 75 plaats als gevolg van het onderkennen van een voorziening, dan is de totale reële waardeaanpassing 25, de reële waardeaanpassing van de immateriële vaste activa 100, en de reële waardeaanpassing van immateriële vaste activa ten opzichte van de totale reële waardeaanpassing 400 procent.

Er is een daling te zien bij het gemiddelde percentage van de reële waardeaanpassing met betrekking tot de immateriële vaste activa in de technologiesector en een stijging van dit percentage in de telecommunicatiesector. Hiervoor ontbreekt een expliciete verklaring.

4.2.4 Bepaling van de reële waarde van immateriële vaste activa

Uit het voorstaande volgt dat de reële waarde van een immaterieel actief kan worden bepaald op basis van een beschikbare marktprijs, waardering op basis van marktprijzen van soortgelijke activa bij vergelijkbare transacties of op basis van indirecte schattingsmethoden, waaronder kasstromen. In het onderzoek is gekeken hoe de waardering van een immaterieel actief plaatsvindt en of hier externe partijen bij betrokken waren. Van iets meer dan een derde van de bij overnames betrokken immateriële vaste activa is niet bekend hoe de bepaling van de reële waarde plaats heeft gevonden bij overname. Van tweederde is dit wel bekend. Slechts 10,99 procent van de reële waardes werd bepaald op basis van de beschikbare marktprijs. Gezien het feit dat er meestal geen actieve markt van immateriële vaste activa is, lijkt dit ook logisch. De naar verwachting meest voorkomende methode, op basis van kasstromen, komt ook in de praktijk het meeste voor, namelijk 66,49 procent van de reële waardes wordt met behulp van kasstromen bepaald. De meest gebruikte andere methode is de 'Greenfield method', waarbij de kasstromen worden gebaseerd op de verwachte kasstromen van een nieuwe toetreder. Daarnaast worden de 'relief from royalty-method' (bij deze methode worden de verwachte royaltyinkomsten als basis genomen voor de kasstromen) en de 'multiple-period excess earnings-method' (bij deze methode wordt een inschatting gemaakt van de extra kasstromen als gevolg van het immateriële vaste actief) genoemd. Het bepalen van reële waardes op basis van vergelijkbare transacties gebeurde in 3,66 procent van de gevallen. Daarnaast werd in 16,75 procent van de

gevallen diversen methoden naast elkaar gebruikt. Van ruim 21 procent van de bij een overname betrokken immateriële vaste activa is niet bekend of de waardering tegen reële waarde gedaan wordt door een interne of door een externe partij. Van de overige 79 procent wordt ruim de helft door de onderneming of het management zelf gewaardeerd, namelijk 52,94 procent. De resterende 47,06 procent wordt door een externe partij gewaardeerd (23,08%) of door een interne en/of externe partij gewaardeerd (23,98%) afhankelijk van de situatie.

4.2.5 Afschrijvingsperiode

Immateriële vaste activa worden over het algemeen afgeschreven over de economische levensduur. Uitzondering hierop zijn merken die niet systematisch worden afgeschreven, zij kunnen een oneindige levensduur hebben. De gehanteerde afschrijvingsperiodes in de praktijk zijn zeer divers. In tabel 8 zijn de gehanteerde economische levensduren van een aantal veel voorkomende immateriële vaste activa weergegeven.

De gehanteerde levensduren in de praktijk zijn zeer divers. Het was niet goed mogelijk om de levensduren te categoriseren. In de genoemde tabel zijn de meest voorkomende levensduren per categorie immaterieel actief weergegeven. Tevens zijn de kortst genoemde en langst genoemde periode weergegeven.

5 Belangrijkste bevindingen en concluderende opmerkingen

Met ingang van 2005 zijn beursgenoteerde ondernemingen verplicht om IFRS 3 in hun geconsolideerde jaarrekening toe te passen. Kenmerkend voor deze standaard is het waarderen van de verkregen activa en verplichtingen tegen reële waarde, ook als die activa in het verleden niet werden geactiveerd. In dit artikel is verslag gedaan van de toepassing van IFRS 3 in de praktijk, met name is stilgestaan bij de waardering van immateriële vaste activa in de technologie- en telecommunicatiesector in Europa. Uit het praktijkonderzoek komt het volgende naar voren:

- Ongeveer tweederde van de onderzochte ondernemingen (89) maakt melding van een of meer overnames.
- 89 ondernemingen zijn goed voor 279 overnames, voor eenderde van de ondernemingen ontbrak voldoende detailinformatie om deze mee te nemen in het onderzoek, zodat 188 overnames resteren.
- De door IFRS 3 genoemde voorbeelden komen voor in de praktijk met uitzondering van de aan artistieke uitingen gerelateerde immateriële vaste activa.

- Het aantal onderkende immateriële vaste activa is in 2006 gestegen ten opzichte van 2005.
- Het relatieve belang van goodwill ten opzichte van immateriële vaste activa is tegen de verwachting in gestegen.
- De reële waardeaanpassingen van immateriële vaste activa vormen een belangrijk deel van de totale reële waardeaanpassingen.
- De reële waarde van immateriële vaste activa wordt meestal bepaald aan de hand van toekomstige kasstromen, in de meerderheid van de gevallen was hierbij geen externe waardeerder betrokken.
- De in de praktijk gehanteerde levensduren zijn zeer divers.

De verwachting van de auteur was dat ondernemingen steeds meer immateriële vaste activa onderkennen, aangezien zij steeds beter in staat zullen zijn, als gevolg van de opgedane ervaringen, om immateriële vaste activa bij een overname afzonderlijk te waarderen. Deze verwachting is qua absolute aantallen uitgekomen, maar niet voor wat betreft de bedragen. Desalniettemin spelen immateriële vaste activa een belangrijke rol bij overnames. De reële waardewaarderingen en de gehanteerde afschrijvingsperiodes geven een divers beeld. Verdere standaardisering van de waardering van immateriële vaste activa en van de gehanteerde afschrijvingsperiodes is wenselijk en nastrevenswaardig. Alleen hierdoor komt deze belangrijke post beter tot zijn recht in de jaarrekening. ■

Literatuur

- Bos, A. de en G.J. Jordaen, (2004), IFRS 3 maakt van goodwill een tikkende tijdbom, *Het Financieele Dagblad*, 2004, mei, p. 7.
- Camfferman, K. en F. van der Wel (2003), Reële waarde in de regelgeving, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 77, no. 9, september, pp. 379-385.
- Cardoza, K., J. Basara, L. Cooper en R. Conroy (2006), The power of intangible assets – An analysis of the S&P 500, *Ocean Tomo - Intellectual Capital Equity*, <http://www.icknowledgecenter.com/WhitePapers/OceanTomoS&P500.pdf>
- Hogenes, G.A., en E.M. van der Lof (2005), Opname en verwerking van immateriële activa bij bedrijfsovernames onder IFRS, *Ernst & Young – Eye on Finance*, nummer 3, pp. 12-21. http://www.ey.nl/download/publicatie/Eye_on_Finance_juni_2005_nr_3.pdf
- Holterman, W. (2004), Waardebepaling in het kader van de goodwill impairment-test, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 78, no. 6, juni, pp. 269-275.
- Koopmans, L. (2005), Waarderen blijft subjectief, Mag het ietsje meer zijn?, *De Accountant*, jg. 111, no. 7, maart, pp. 14-19.
- Krens, F. (2003), Het begrip reële waarde, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 77, no. 9, september, pp. 371-377.
- Tas, L. van der (2006), Invoering van IFRS in de EU: achtergronden, kansen en bedreigingen, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 80, no. 11, november, pp. 532-542.

Noten

- 1 Vanaf 1 januari 2009 zal het niet meer toegestaan zijn om de transactie-kosten te activeren, deze dienen dan direct ten laste van het resultaat te worden gebracht.
- 2 Deze toevoeging ziet met name op de situaties in andere rechtstelsels waarin de aan ondernemingen toegekende rechten (licenties) op naam worden gesteld van de gehele onderneming, waardoor een overdracht van het recht alleen dan kan plaatsvinden indien de gehele onderneming wordt overgedragen.
- 3 Dit betreffen gemiddelden gecorrigeerd voor enkele extreme uitschieters.
- 4 Idem noot 3.
- 5 Idem noot 3.

Bijlage 1 Onderzochte ondernemingen

Technologiesector 2005	Technologiesector 2006
Aixtron	Alcatel Lucent
Alcatel	ARM
ARM	Atos Origin
Atos Origin	Cap Gemini
Autonomy Corp	CSR
CSR	Dassaults Systems
Dassaults Systems	Dimension Data
EDB Business Partner	EDB Business Partner
Exact	Ericsson LM A
GFI Informatique	Freenet AG
Indra Sistemas	Getronics
Infineon Technologies	GFI Informatique
Intracom	Iliad
Isoft Group	Indra Sistemas
LogicaCMG	Intracom
Micronas Semiconductor	Kudelski
Neopost	LogicaCMG
Océ	Logitech International
Psion	Neopost
Sage Grp	Nokia
Software	Océ
Tandberg	Ordina
Tandberg Television	Sage Grp
Telecom Italia Media	SAP
TietoEnator	Spirent
Tom Tom	Tandberg Television
United Internet	TietoEnator
Wincor Nixdorf	Tiscali
	United Internet
	Wincor Nixdorf
Telecommunicatiesector 2005	Telecommunicatiesector 2006
Cable & Wireless	Belgacom
Deutsche Telekom	BT Group PLC
Elisa Corporation	Cable & Wireless
France Telecom	Cosmote Mobile
Kingston Com	Deutsche Telekom
KPN	Elisa Corporation
Swisscom R	France Telecom
Tele2 B	Inmarsat plc
Telecom Italia	Kingston Com
Telefonica	Portugal Telecom R
Telekom Austria	Swisscom R
Telenor	Tele2 B
Teliasonera AB	Telefonica
Thus Group	Telenor
Vodafone Group	Teliasonera AB
	Vodafone Group